

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Т. І. БАТРАКОВА, фінансовий директор
(ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод»)

Анотація. Досліджено чинники та елементи механізму управління прибутком. Встановлено необхідність управління процесом формування прибутку підприємств машинобудування. Досліджено сучасний стан прибуткової діяльності підприємств машинобудування. Запропоновано заходи збільшення прибутковості з метою забезпечення постійної платоспроможності машинобудівного підприємства.

Ключові слова: управління, прибутковість, машинобудівне підприємство.

Багато вчених, зокрема Сміт, Д. Рікардо, Карл Маркс, Д. Ліндсей, Дж. Робінсон, Стенлі Фішер, Річард Шмалензі, Ф. Найт, А. Шишкін, А. Лівшиц, О. О. Орлов, Е. Голубков, намагалися пояснити сутність прибутку. Вони зробили великий вклад в історію формування прибутку.

Важливим елементом економічного зростання промислових підприємств вважають їхню прибуткову діяльність, і саме такі ознаки починає формувати національна економіка України протягом останніх років. Водночас загострюються негативні тенденції прояву прибутковості, особливо в машинобудуванні, де зростання отриманого прибутку є нижчим, аніж у промисловості; за скорочення частки збиткових підприємств значно зросла величина отриманого ними збитку; зменшилися обсяги реалізованої продукції; позитивна динаміка зростання обсягів інвестицій супроводжується уповільненням темпів їхнього надходження в основний капітал. Тому економічною необхідністю є орієнтація системи управління прибутковістю промислового підприємства на параметри життєдіяльності та конкурентоспроможності, що дозволить використовувати переваги змін зовнішнього середовища й уникнути втрат економічного потенціалу.

Переходячи безпосередньо до висвітлення проблем, пов'язаних із формуванням поняття прибутковості, слід зазначити, що одне з голо-

вних визначень призначень прибутку як економічної категорії полягає ось у чому.

Прибуток – це грошове вираження між вартістю реалізованої продукції і витратами на її виробництво [1, с. 149]. Висока роль прибутку в розвитку підприємства і забезпеченні інтересів його власників і персоналу визначає потребу ефективного та безперервного управління прибутком. Тому головною метою управління прибутком є забезпечення максимізації добробуту власників підприємства в поточному та перспективному періодах. Ця головна мета покликана забезпечувати одночасно інтереси власників з інтересами держави та персоналу підприємства. Проблема формування, розподілу і використання прибутку підприємства є достатньо важливою, оскільки від правильного розподілу та використання прибутку залежать кінцевий результат діяльності підприємства, достатність його власних фінансових ресурсів, перспективи розвитку виробництва, можливість залучення додаткових джерел фінансування.

Глибокі перетворення, що відбуваються в економіці держави і світовій економіці загалом, сприяють максимальній мобілізації внутрішніх резервів на мікро- та макrorівні суб'єктів господарювання. Для їхнього ефективного функціонування в умовах ринкових відносин найбільше значення відіграє виявлення резервів збільшення обсягу продукції,

зниження її собівартості та, відповідно, збільшення обсягів продажу і прибутків підприємств.

Процес управління прибутком машинобудівного підприємства має базуватися на визначеному керівництвом підприємства механізмі, ураховуючи вплив зовнішніх і внутрішніх чинників. У структуру такого механізму управління прибутком повинні входити такі елементи:

- внутрішній механізм регулювання окремих аспектів формування;
- розподіл і використання прибутку підприємства;
- ринковий механізм регулювання формування і використання прибутку підприємства;
- державне правове і нормативне регулювання питань формування і розподілу прибутку підприємства;
- механізм внутрішнього регулювання, що формується в межах самого підприємства, відповідно регламентуючи ті або ті оперативні управлінські рішення з питань формування, розподілу і використання прибутку.

Зокрема, низку цих аспектів можна регламентувати вимогою статуту підприємства. Окремі з них може регулювати цільова політика управління прибутком, що формується на підприємстві.

Крім того, на підприємстві може бути зроблено і затверджено систему внутрішніх нормативів і вимог з питань формування, розподілу та використання прибутку.

У процесі управління формуванням прибутку підприємствами машинобудівного комплексу вирішуються два основні завдання:

- 1) підвищення загального розміру прибутку у процесі його формування;
- 2) ефективний розподіл отриманого прибутку за окремими напрямками його використання.

За роки трансформації економіки машинобудівний комплекс країни зазнав тривалої руйнівної кризи, реформування відносин власності, структурних деформацій і вийшов на шлях адаптації до умов ринкової кон'юнктури та освоєння нових промислових ринків.

На машинобудування припадає найбільша частка інвестицій. Їх щорічний обсяг становить близько 150 млрд грн. У 2011 р. проти

2009 р. прибутковість галузі збільшилася на 3,05 млрд грн (77 %) [2]. Протягом 2009–2011 рр. рентабельність галузі в середньому становить 6 % [3].

Позитивна динаміка розвитку машинобудування, що тривала з початку 2010 року, визначилася збільшенням обсягів експорту продукції за всіма основними товарними підгрупами. У перспективі передбачається значне нарощення виробничих потужностей і орієнтованість галузі на експорт. Станом на 2011 р. машинобудування є єдиною галуззю, де рівень виробництва вже досяг рівня кінця 2007 р.

Що стосується механізму управління формуванням прибутку від реалізації товарів (робіт, послуг), то він будується на тісному взаємозв'язку цього показника з показниками обсягу товарообороту, доходів і витрат обігу машинобудівного підприємства.

Щоб досягти або відновити прибутковість на сучасному етапі, потрібно зберегти досягнуті обсяги виробництва і реалізації продукції; прискорити оборотність активів; знизити заборгованість.

Прибутковість діяльності машинобудівного підприємства оцінюється показниками рентабельності. Так, за період з 2001 до 2010 рр. спостерігається найменша рентабельність промислових підприємств і машинобудування, яка була 2002 р. В останні роки вона дещо зросла (за винятком кризового 2009 р.), але є ще недостатньою для швидкого розвитку підприємств. Слід також відмітити, що підприємства промисловості та підприємства машинобудування мають схожі тенденції зміни показника рентабельності операційної діяльності (спади і підвищення показника проходять приблизно в одні часові інтервали).

Досягти збільшення прибутковості з метою забезпечення постійної платоспроможності машинобудівного підприємства пропонуємо через:

- 1) зростання обсягу виробництва і реалізації продукції: для цього потрібно повністю завантажувати устаткування, максимально використовувати виробничу потужність підприємства; виходити на нові ринки збуту, укладати угоди з новими торговельними партнерами;

2) скорочення витрат на виробництво і реалізацію продукцію:

- скорочення змінних витрат: проведення переговорів із постачальниками сировини, матеріалів на предмет зменшення їхньої загальної вартості через систему знижок на оплату; отримання товарних кредитів, відстрочення платежів;

- скорочення постійних витрат: у період кризи для отримання швидкого ефекту від антикризових заходів згортаються маркетингові програми, дослідницькі розробки, адміністративні витрати. Також потрібно провести аналіз методів нарахування амортизації й обрати оптимальний метод з урахуванням складних умов функціонування;

3) підвищення цін: слід урахувати платоспроможність покупців, попит на продукцію, тобто відносну еластичність попиту на продукцію за ціною.

Для того щоб постійно забезпечувати зростання прибутковості, потрібно шукати невикористані можливості її збільшення, тобто резерви зростання прибутку. Резерви виявляються на стадіях планування та безпосереднього виробництва і реалізації продукції.

Прибутковість і дохідність підприємства є одним із найголовніших показників, що відображають фінансовий стан підприємства. Вони визначають мету підприємницької діяльності.

Підприємці намагаються збільшувати прибуток підприємства. Адже саме прибуток змушує підприємця здійснювати нововведення, які ведуть до зниження витрат виробництва, поліпшення якості продукції, а нововведення стимулюють інвестиції, запровадження нової техніки і технологій. Тому підприємці створюють певні плани щодо максимізації прибутку [4].

Планування прибутку здійснюється окремо в усіх видах діяльності підприємства. У процесі планування прибутку враховуються усі фактори, що можуть впливати на фінансові результати.

В умовах стабільних цін і можливості прогнозування умов господарювання плани по прибутку, зазвичай, розробляють на рік. Під-

приємства можуть також складати плани щодо прибутку на квартал.

Об'єктом планування є елементи балансового прибутку. При цьому особливе значення має планування прибутку від реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг.

Планування прибутку підприємствами в Україні базується на новій схемі його формування за окремими елементами, визначеними новим законодавством про оподаткування прибутку.

На практиці застосовуються різні методи планування прибутку. Найбільш розповсюдженим є метод прямого рахунка.

При прямому рахунку планований прибуток на продукцію, що підлягає реалізації в майбутньому періоді, визначається як різниця між планованим вибором від реалізації продукції в діючих цінах (без податку на додаткову вартість, акцизів, торгових і збутових знижок) і повною собівартістю продукції, реалізованої в майбутньому періоді. Цей метод розрахунку найбільш ефективний при випуску невеликого асортименту продукції [5].

Метод прямого рахунка використовується при обґрунтуванні створення нового чи розширеного діючого підприємства або при здійсненні якого-небудь проекту. Різновидом методу прямого рахунка є метод поасортиментного планування прибутку (тобто визначення прибутку по кожній асортиментній групі).

Перевагою методу прямого рахунка є його простота. Однак його доцільно використовувати під час планування прибутку на короткостроковий період.

Для складання плану прибутку використовуються й інші методи, наприклад, аналіз перекриття ліміту рентабельності, прогноз рентабельності, аналіз перекриття ліквідності, а також інші аналітичні методи.

Аналіз ліміту рентабельності дозволяє оцінити взаємозв'язок планового прибутку й еластичності підприємства стосовно коливань величини витрат при обороті капіталу. Звичайно будують систему графіків, що показують цю залежність.

Важливе місце має розрив, що існує між мінімальним оборотом, необхідним для покриття витрат, і запланованим оборотом. Саме ця

різниця характеризує ступінь свободи підприємства в плануванні обороту капіталу.

Аналіз покриття ліквідності заснований на співвідношенні витрат підприємства, що є грошовими витратами, і амортизацією. У цьому разі визначають мінімальну величину обороту капіталу, необхідну для збереження ліквідності підприємства.

Аналітичний метод планування прибутку заснований на побудові багатофакторних моделей. Він враховує вплив різних факторів на результати діяльності підприємства [5].

Важливо відмітити й те, що прибуток стимулює робітників виробляти більше продукції, а роботодавців витратити ресурси раціонально. Підприємство може забезпечити собі стійке фінансове становище та можливість внутрішнього інвестування, якщо в ході господарської діяльності буде враховувати чинники, що впливають на прибуток. Також у нього з'являються можливості застосувати інноваційний характер [6].

Але не всі підприємства є прибутковими, майже половина всіх підприємств має збитки. Загалом, відношення підприємств, які отримали прибуток і збиток (у відсотках до загальної кількості підприємств 2009 р.) становить 58,7/41,3 % [7].

Найприбутковішими у 2009 р. були сільське господарство, мисливство, лісове господарство (80,2 %), освіта (73,8 %), охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (67,6 %); найзбитковішими були торгівля автомобілями та мотоциклами, їх технічне обслуговування та ремонт (59,7 %), будівництво (52,7 %), надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту (51,5 %).

Найбільш прибутковою компанією України названо «Київстар», найбільш дохідною компанією 2009 р. став НАК «Нафтогаз України». «Київстар» за перше півріччя заробив 2,1 млрд грн. При цьому чистий дохід компанії становив 5,7 млрд грн [8].

Сумарний дохід підприємств, що увійшли до першої сотні, за підсумками першого півріччя 2009 р. досяг 334 млрд грн, а це 85,5 % номінального ВВП України за цей період [9].

Прибутковість підприємства є не лише гарантом зайнятості підприємств, але й у певній мірі забезпечує додаткову матеріальну винагороду їх праці та задоволення ряду їх соціальних потреб, а це стимулює працівників до якісного виконання своїх обов'язків.

На сучасному етапі розвитку економіки України переважна частина машинобудівних підприємств характеризується слабкими позиціями на ринку, застарілістю технології виробництва та технічного складу, нераціональним використанням наявних виробничих потужностей, нестійким фінансовим станом (переважна частина машинобудівних підприємств є збитковими). Збереження збитковості господарської діяльності галузі свідчить про наявність ознак кризи, розбалансування внутрішнього механізму саморегуляції підприємств і потребу їхнього фінансового оздоровлення.

У таких умовах найважливішими завданнями керівників підприємств машинобудування є зміна стратегії, виведення роботи підприємства на якісно новий рівень, запровадження політики диверсифікації продукції та сфер діяльності, розширення асортименту й номенклатури продукції.

У сучасному кризовому становищі світової економіки новою стратегією підприємств машинобудівного комплексу має стати формування корпорацій у класичному розумінні цього слова, тобто злиття декількох підприємств у єдину компанію на певних умовах для уникнення банкрутства і краху.

Будучи джерелом виробничого й соціального розвитку, прибуток має провідне місце в забезпеченні самофінансування підприємств, можливості яких визначаються тим, наскільки доходи перевищують витрати.

Проблематика прибутковості підприємств охоплює питання виникнення прибутку в процесі виробництва, його формування у сфері обслуговування і розподілу та використання з метою капіталізації. Особливе значення ці проблемні питання мають для підприємств машинобудівної галузі України, де впродовж тривалого часу прибутковість залишається недостатньою для їх стійкої позиції на міжнародному ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мец В. О. Экономический анализ финансовых результатов и финансового состояния предприятия : учеб. пособие / Мец В. О. – К. : Высшая шк., 2003. – 286 с.
2. Филимоненко О. С. Финансы предприятия : учеб. пособие / Филимоненко О. С. – К. : Кондор, 2007. – 258 с.
3. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа предприятия / Шеремет А. Д. – М. : ИПО «МП», 1996. – 224 с.
4. Кох Р. Пути повышения прибыльности предприятий / Кох Р. – С.Пб. : Питер, 2006. – 164 с.
5. Статистика Министерства экономического развития и торговли Украины: Основные показатели экономического та социального развития Украины [Электронный ресурс]. – К., 2011. – Режим доступа: <http://www.me.gov.ua>. – Назва з екрана.
6. Немцова Л. Н. Анализ тенденций развития машиностроения Украины за 2008–2009 гг. / Немцова Л. Н., Козлюк В. О., Шипилло Е. И. – Донецк : ДНУЭТ, 2010. – 204 с.
7. Экономический анализ : учеб. пособие / М. А. Болух, В. З. Бучевский, М. И. Горбатов [и др.] ; под ред. М. Г. Чумаченко. – К. : КНЭУ, 2003. – 352 с.
8. Индексы промышленной продукции [Электронный ресурс] : веб-сторінка Державного комітету статистики. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрана.
9. Объемы реализованной промышленной продукции (работ, услуг) за 2001–2009 роки [Электронный ресурс] : веб-сторінка Державного комітету статистики. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрана.

Т. И. Батракова, финансовый директор (ПАО «Запорожский автомобилестроительный завод»). **Особенности управления прибыльностью машиностроительных предприятий на современном этапе.**

Аннотация. Исследованы факторы и элементы механизма управления прибылью. Установлена необходимость управления процессом формирования прибыли предприятий машиностроения. Исследовано современное состояние прибыльной деятельности предприятий машиностроения. Предложены мероприятия увеличения прибыльности с целью обеспечения постоянной платежеспособности машиностроительного предприятия.

Ключевые слова: управление, прибыльность, машиностроительное предприятие.

T. I. Batrakova, chief financial officer (CJSC «Zaporizhia Automobile Building Plant»). **Features of management of machine-building enterprises profitability are on the modern stage.**

Annotation. Investigational factors and elements of mechanism of management an income. The necessity of process control of forming of income of enterprises of engineer is set. The modern state of profitable activity of enterprises of engineer is investigational. The measures of increase of profitability are offered with the aim of providing of permanent solvency of machine-building enterprise.

Keywords: managment, profitability, engineering enterprise.